

L'àrea domèstica de la unitat estratigràfica 9 de la naveta 1 dels Closos de can Gaià

M^a ÀNGELS HERNÁNDEZ¹
EMILI GARCIA²
BARTOMEU SALVÀ³
JOAN FORNÉS⁴

1.- INTRODUCCIÓ

Des de la meitat dels anys 90 (1996) es porta a terme l'excavació arqueològica del poblat dels Closos de Can Gaià, un poblat de navetes ubicat just a la vora de Portocolom, la situació del qual ja ha estat publicada en diverses ocasions (Calvo i Salvà, 2002; Salvà, 2001). Fins al moment, els estudis i investigacions que s'han anat presentant han estat purament descriptius, i s'ha informat gairebé a peu d'excavació de les troballes que s'anaven produint. Ara sembla que ha arribat el moment d'oferir els primers resultats destacats, amb les visions més o menys completes de cada un dels horitzons culturals que s'han pogut documentar a la Naveta I, única estructura completament excavada.

Per tant, aquest article, juntament amb un altre publicat també en aquest mateix tom, ens ofereix guaitar per primer cop a les gentes que poblaren els Closos en els diferents moments de la seva història. Així i tot ha de quedar clar que el que aquí s'ofereix no són més que uns resultats inicials, i que esperam que en un període de curt de temps totes les hipòtesis aquí plantejades es podran o no confirmar, o almenys presentar de forma més completa.

2.- CRONOLOGIA⁵

A continuació ens hem proposat oferir totes les datacions radiocarbòniques prehistòriques⁶, que fins al moment s'han fet a la Naveta I dels Closos de Can

¹ Membre de l'equip del laboratori de Prehistòria de la UIB i del Grup de Recerca Arqueobaleare.

² Membre de l'equip del laboratori de Prehistòria de la UIB i del Grup de Recerca Arqueobaleare.

³ Membre de l'equip del laboratori de Prehistòria de la UIB i del Grup de Recerca Arqueobaleare, professor associat de l'àrea de Prehistòria de la UIB i codirector de l'excavació dels Closos de Can Gaià.

⁴ Membre de l'equip del laboratori de Prehistòria de la UIB i del Grup de Recerca Arqueobaleare i codirector de l'excavació dels Closos de Can Gaià.

⁵ Totes les datacions a les quals farem esment al text, es donaran mentre no es digui el contrari a un interval de dos sigmes, i dintre del màxim de probabilitat. Per la resta de probabilitats, i les altres dades necessàries, s'ha creat un quadre, el qual es pot consultar a l'annex 1 de l'article.

⁶ Les datacions històriques es publiquen i comenten a un altre article d'aquest mateix volum, i escrit per altres components del nostre equip d'investigació. (Servera et alii, 2003).

Gaià, tot i que si bé la nostra primera intenció no era aquesta. Això, entre d'altres motius, es deu que volem publicar per primer cop un comentari acurat de les datacions que hi ha d'aquesta estructura a més d'esmentar quins són els problemes que la bateria de datacions presenta, a l'espera de les noves mostres que en aquests moments s'estan realitzant.

Per tot això anirem estudiant cada una de les datacions de forma individualitzada, per, a continuació, realitzar una reflexió general⁷.

2.1.- Unitat Estratigràfica 34

Aquesta Unitat Estratigràfica correspon al nivell d'abandonament de la naveta. S'identificaria amb el nivell arqueològic III d'aquesta estructura. D'aquest estrat ens trobam amb un total de dues datacions, les dues fetes sobre os d'herbívor. La primera d'elles ens dona un marge cronològic, entre el 990-820 BC (KIA-11229), i, per tant, ens situa el nivell estratigràfic entre inicis del segle X i finals del IX aC. Els límits de la segona s'eixamplen clarament, i ens ofereixen unes datacions d'entre el 1040 i 840 B.C. (KIA-11232), i, per tant, ens puja les cronologies cap a mitjans segle XI aC. Així i tot el nivell de solapament d'ambdues, que és d'uns 170 anys, es pot considerar alt.

D'aquest context estratigràfic se n'han publicat alguns dels seus materials més representatius, encara que nosaltres pensam que correspondrien a un moment cultural molt anterior, i que la seva situació en aquest indret, es podria deure a diverses remodelacions del sòtil de la naveta (Salvà, 2001:145). És a dir, que les datacions correspondrien més aviat al moment de la caiguda del cel ras, i que les ceràmiques es podrien situar dintre del Naviforme II (1400-1200 aC aprox.); així i tot, això està encara per confirmar.

En aquest nivell possiblement ens trobam amb les restes caigudes del sòtil de la naveta, com de fet pareixen confirmar-ho les anàlisis micromorfològiques. Aquestes indiquen una important acció de modificació de l'estructura sedimentària, clarament marcada per una forta acció biològica de diferents microorganismes, fauna de sol i arrels de plantes (Bergada et alii, ep.).

⁷ Volem esmentar que gairebé no oferirem informació cultural ni contextual dels diferents nivells, ja que actualment hi ha una memòria de la Naveta I de Closos en curs i que esperem que dintre del 2003 o, més aviat, a principis del 2004 es pugui publicar. De totes formes, les restes materials exhumades de la naveta, no es poden considerar molt reveladores ni tampoc espectaculars. Així i tot, si es volen comparar cronologies i materials, s'ha publicat alguna mostra d'aquests a diversos articles (Calvo i Salvà, 1999) (Salvà, 2001).

2.2.- Unitat Estratigràfica 9

Ens trobem davant el primer estrat on es documenta un sòl d'ocupació a la naveta. Aquest seria el nivell IV d'ocupació de la naveta. D'aquest horitzó arqueològic comptam amb dues datacions, que són de fet les que més problemes presenten, ja que s'allunyen molt una de l'altra. En primer lloc feim esment de la més moderna, amb una oscil·lació de 1020-830 B.C. (UTC-8141), realitzada aquest cop sobre carbó⁸. La segona datació, en canvi, feta sobre os d'herbívor, ens situaria el context cronològic d'aquest nivell entre el 1310-1090 B.C. (KIA-11231).

Pareix clar que existeix un problema, ja que és d'estranyar que dues datacions teòricament d'un mateix estrat arqueològic donin uns resultats tan diferents⁹. Així i tot, tampoc pensam que es tracti de res que no es pugui explicar. Descartam primerament que es tracti d'una datació fallida, pensam que una de les dues datacions, podria ésser una intrusió de nivells superiors o inferiors. Per l'evolució de les datacions de tots els nivells pareix ésser que la que s'escapa de la lògica, seria la que ens dona un marge d'entre el 1310-1090 B.C. (KIA-11231). Això ens donaria una cronologia, pel que fa a aquesta Unitat Estratigràfica, de 1020-830 B.C., i que més o menys es podria enquadrar entre finals del segle XI, i inicis del segle IX. Això coincideix pràcticament amb les datacions del nivell anterior (UE 34), fet que pensam que ens reflecteix que l'abandonament de la naveta es podria donar en aquests moments, i que com és normal el sòtil cauria pocs anys després.

Però no podem obviar la datació 1310-1090 (KIA-11231). Pensam que només amb més datacions es podrà resoldre cap a quins dels dos moments cronològics ens podríem orientar per situar aquest nivell.

Pel que fa a la interpretació cultural d'aquest estrat en farem una exhaustiva explicació en aquest escrit, ja que és l'objectiu que ens hem fixat; encara que ja podem avançar que es tracta d'un interessant moment d'ús domèstic de l'estructura.

⁸ Coneixem perfectament la problemàtica que envolta les datacions de carbons i la possible (encara que no segura) vida llarga que poden tenir. Però deixam aquest fenomen per a la publicació de la memòria ja esmentada.

⁹ Així i tot, nosaltres en cap moment volem obviar la realitat, encara que no sapiguem respondre amb seguretat la problemàtica que aquestes datacions ens donen. Per tot això es publiquen totes i cada una de les datacions que nosaltres hem realitzat, intentarem donar una explicació a cada una d'elles, encara que, com és evident, ens puguem equivocar.

2.3.- Unitat Estratigràfica 35

Aquesta unitat no la podem per ara associar clarament a un nivell, ja que podria ésser contemporània de la unitat 36¹⁰. L'única datació adscrita a aquesta unitat estratigràfica, efectuada sobre carbó, és la que ens dóna uns marges entre 1220-920 (UTC-8144). Això ens situaria en uns moments compresos entre finals del segle XIII aC i finals del segle X aC.

Pel que fa a l'adscripció cultural d'aquest nivell en tenim molt poca informació i, de fet, el que el caracteritza més és precisament l'escassetat del registre arqueològic. Així i tot, també hi ha diverses publicacions que mostren alguns dels seus elements (Salvà, 2001:145).

2.4.- Unitat Estratigràfica 36

Es correspon amb el segon sòl d'ocupació documentat a l'estructura, i amb el nivell V de la naveta. Tres són les mostres de C/14 que ens ofereixen el perfil cronològic d'aquest nivell, i són les següents: de la primera d'elles (sobre os), el marge es mou entre 1220-930 B.C. (KIA-11242); la segona (sobre carbó) entre 1220-920 B.C. (UTC-8146); i l'última també sobre carbó entre 1300-1000 B.C. (UTC-8145). Això ens donaria uns marges entre el segle XIII A.C., i finals del segle X A.C. Pareix clar que els marges de dues de les tres datacions (UTC-8146), són gairebé coincidents, i es poden assimilar plenament amb la datació de la Unitat Estratigràfica 35 fet que ens fa pensar que es podria tractar del mateix moment cronocultural.

El nivell de solapament de les tres datacions és de 230 anys, suficientment elevat com per pensar que aquestes corresponen al mateix moment. Així i tot, una d'elles presenta uns marges molt alts (UTC-8145), que segurament es poden corregir amb l'alta similitud de les altres dues.

Les característiques culturals d'aquest estrat també han estat publicades a diversos indrets (Calvo i Salvà,1999)(Salvà,2001:145)¹¹, i es caracteritzen per la poca quantitat de materials (mai com a l'UE 35), fet que ens fa pensar que no són més que les restes que van quedar després d'una acurada neteja, abans de fer les remodelacions del nivell superior (UE 9).

¹⁰ Si realment es confirmàs que és un nivell arqueològic contemporani del V, l'assimilariem, com a V-b, i, per tant, no s'identificaria com un nivell en si.

¹¹ Encara que fins ara sempre s'havien publicat com a material del Nivell V/b o UE 95.

2.5.- Unitat Estratigràfica 95

D'aquest estrat i que correspon al nivell VI, tenim dues datacions: una d'elles ens mostra una oscil·lació màxima entre 1740-1520 B.C. (KIA-11223), sobre carbó; això ens dóna unes dates de finals del segle XVI, i mitjans del segle XVIII A.C. En canvi la segona datació (també sobre carbó), ens presenta una variació més elevada, en concret entre el 1870-1620. Així i tot, creiem que aquesta última s'ha de comentar, i això és així perquè a dos sigmes té una punta amb unes datacions molt antigues, que es mouen entre 1870 i 1840, però només amb un 0,02 de probabilitats. En canvi, la segona punta, que es mou entre 1770 i 1620, presenta un 0'98 de probabilitats, és a dir, molt més propera a la realitat. A més, hem de tenir en compte que aquests dos carbons s'exhumaren del mateix foc, just per davall de la pedra central de l'enllosat de l'entrada de la naveta (UE8). Això ens fa pensar que possiblement ambdues datacions serien contemporànies i, per tant, la punta de 1870-1840 no seria la correcta¹². El nivell de solapament de les dues, si eliminam aquest últim interval, és elevat, en concret de 220 anys. Per tot això pensam que l'ocupació més antiga de la naveta documentada fins al moment es pot datar entre 1740-1520 B.C.

Les restes arqueològiques d'aquest nivell encara resten inèdites, ja que és l'últim nivell excavat. Així i tot, es pot avançar que es tracta d'un material molt rodat, i amb nombroses concrecions. La seva disposició, sobretot als costats de les navetes, ens podria fer pensar igual que a l'UE 36, amb feines de neteja. Pel que fa a les formes ceràmiques, pensam que possiblement serien de cronologies antigues del Naviforme, malgrat que l'estudi d'aquestes encara està en procés.

2.6.- Unitat Estratigràfica 37

Finalment ens trobam amb un nivell encara no datat, i que possiblement seria anterior a la fundació de la naveta, i que s'assimila al nivell VII. La característica d'aquest estrat a nivell micromorfològic, es basa en fraccions limoargiloses de color marró vermellós, amb una porositat del 10% i microestructura granular. De forma molt esporàdica apareixen alguns carbons i restes d'os, possiblement degut a activitat biològica natural (Bergada et alii, ep.).

2.6.- Comentari

Pensam que, com es pot veure al gràfic 1, l'evolució cronològica de la Naveta I dels Closos de Can Gaià és coherent amb ella mateixa, excepte en el cas de la datació (KIA-11231), que pareix fugir cap a moments més antics del que seria

¹² Encara que això no vol dir que no sigui possible.

lògic. Tot i així, i com ja hem dit abans aquest fenomen es podria deure a les alteracions postdeposicionals, realitzades per agents biològics que remouen els nivells arqueològics. Però és un fet que aquesta existeix, i que s'haurà d'esperar a la confirmació de les datacions que puguin oferir les mostres que han estat enviades per a la seva anàlisi.

Amb tot, ens trobam amb una naveta que pareix que té la seva ocupació més antiga documentada fins al moment, entre el 1740-1520 B.C., i que s'abandonà finalment als voltants de 990-820 B.C. És a dir, s'ha documentat un ús que va del segle XVIII-XV B.C. al X-IX B.C. No podem deixar de fer referència al buit cronològic que es dóna entre almenys el 1500 i el 1300 B.C. Aquests dos-cents anys teòricament haurien d'estar representats a la taula cronològica que hem ofert, però no hi són. Les causes d'això no les coneixem, i el que és segur és que, en aquests moments, la resta del poblat està en ús, com ens ho confirmen diverses datacions ja publicades de l'estructura II-A (Calvo, Salvà:1999). Un altre cop, només les noves dates ens podran o no?, solucionar el problema.

Finalment hem de concloure aquest apartat retornant el que seria l'objectiu real d'aquest article, i que és la possible datació del nivell i de les dades que aquí estudiem, és a dir, la Unitat Estratigràfica 9. Nosaltres pensam que la datació que més s'acosta a contextualitzar aquest horitzó cultural, seria la que es mou entre el 1020 i el 830 B.C. (UTC-8141). Aquesta presenta, així i tot, una variabilitat realment elevada, de 190 anys. Per intentar acostar-nos un poc més, hauríem de mirar quina és la variabilitat que ens ofereix a 1 sigma, i aquesta és de 1000-890, amb un 0'94, i de 870-850, amb un 0'06. Com es pot veure al gràfic de calibració (quadre 1), els dos pics més elevats es concentren a la primera opció, és a dir 1000-890. Pareix ésser que aleshores el màxim que es pot fer és pensar que possiblement aquest nivell es podria datar en aquesta centúria, i, per tant, cap al segle X B.C.

Això es podria aproximar amb l'estudi de les restes materials d'aquest context, sobretot ceràmiques. Però precisament a Mallorca aquestes cronologies presenten molt poca claredat pel que fa a les seves tipologies.

3.- ARQUITECTURA NAVETA I

Arquitectònicament la naveta I de Closos es caracteritza per una planta amb forma de ferradura allargada. Les seves dimensions són de 16 metres de llargària, per 7 metres d'amplada màxima. Pel que fa a l'alçada, actualment sols es conserven 1'5 metres; però almenys arribaria als 3 metres, cosa que li donaria un aspecte imponent.

Els murs construïts amb tècnica ciclòpia (aquesta consisteix en murs de doble parament amb reblit interior), oscil·len entre els dos i tres metres de gruix, per tant, són molt sòlids. No tenen fonaments, sinó que els grans blocs de pedra es dipositen directament al terra i a continuació es falquen amb pedres de petit tamany. El parament exterior està format per grans lloses poligonals encaixades en sec. A l'interior les pedres són de dimensions menors però estan més treballades.

S'han documentat quatre columnes que podrien tenir funció estructural, i suportar el sostre, però el fet que les columnes es concentrin en la part anterior de la naveta i la poca distància que les separa, ens fa descartar en principi aquesta proposta. A més podrien ésser la base d'un altell, que estaria aixecat de la resta del nivell, i separarien els diferents àmbits dins la naveta.

A l'entrada s'ha documentat un mur construït amb pedra petita amb reble interior. La paret serviria per reduir l'accés d'entrada. Aquesta hipòtesis es veu en part reforçada per la presència de poc material arqueològic en el que seria la zona de trànsit, mentre que al costat interior del muret s'ha localitzat major nombre de material. (Figura 1)(Foto 1)

4- ESTUDI DELS NÒDULS D'ARGILA

Abans d'entrar a l'anàlisi d'aquest apartat, cal assenyalar que aquesta està en procés d'estudi, i que tan sols plantejam unes línies i hipòtesis de treball, això caldrà completar i confirmar-ho. Per altra banda, aquest material arqueològic ha estat sistemàticament deixat al marge a les Balears, sense donar-li la importància que es mereix: i que segurament per als habitants de la naveta tindria una importància igual o major que altres materials arqueològics, ceràmica, estris lítics, etc. Això, a més ens podria donar informació de quines plantes empraven en la construcció de la naveta.

En primer lloc, cal assenyalar que dels 9563 fragments de nòduls d'argila, que s'han localitzat a l'interior de la naveta, sols 44 conserven marques clares d'empremtes vegetals, ja que aquest material, en no estar cuit, és molt sensible a l'acció de l'aigua. (Figura 2)

La major concentració d'argila es produeix a les Unitats Estratigràfiques 33 (2737, un 29%) i 34 (2054, un 21%), pensam que això podria estar causat per la caiguda del sostre. A la Unitat Estratigràfica 35 (1736, un 18%), l'argila s'acumula en la part central de la naveta al voltant de les columnes. També és destacable la gran presència d'aquest material a La Unitat Estratigràfica 36 (1526, un 16%) i

una escassa presència en les UE,s 2 (381, un 4%), 37 (73, un 1%) i 95 (11, 0'11%). En el cas de la UE 9 (838, un 9%) els nòduls d'argila s'acumulen als voltants del mur d'entrada. (Gràfic 2)

Aquest material ens planteja una pregunta: que podrien ésser aquests nòduls? La nostra hipòtesi és que podrien ésser part de la cobertura, la qual s'hauria fet amb trama vegetal i un recobriment d'argila per impermeabilitzar. El que no podem dir amb certesa és quina forma tenia la cobertura: si era de dos aiguavessos, només d'un o plana (Belarte, 2000: 65-93) (Belarte et alii, 2001).

També podria ésser part d'un mur de separació de la naveta; aquests murs no s'han documentat en el món indígena balear, però els trobam documentats al món ibèric¹³. Finalment també podria ésser un recobriment dels murs.

5- RESTES LÍTIQUES

Pel que fa al material lític de la Unitat Estratigràfica 9, es compon de dos objectes: un d'ells és una llosa, que té una alçada de 40 cm. i presenta marques de traça, punts d'impactes, polits i estries, el que indicaria un ús relacionat amb activitats domèstiques com esquarterament, tallat de carn, raspat i altres tasques. En segon lloc un morter trobat en posició primària falcat amb pedres per donar-li major estabilitat, possiblement relacionat amb activitats domèstiques.

6- CERÀMICA

La ceràmica, tot i ésser abundant, és en un estat molt fragmentat. Els motius d'això no són clars però podria ser conseqüència de l'enderrocament del sostre de la naveta a sobre d'aquest nivell.

La major part d'aquests fragments (92%) són informes. Així, les formes ceràmiques només representen el 8% del total. Entre elles trobem vores (68%), bases (16%), carenes (10%) i altres elements com mugrons (6%).(Gràfics 3 i 4)

Les vores majoritàriament (90%) són exvasades, girades i amb llavi arrodonit. Trobam també un cas de vora girada plana, que seria una forma arcaïtzant ja que recorda a les del Naviforme II, i una vora recta, que seria una peça encara més arcaïtzant. Aquesta vora recta, presenta una decoració aconseguida a través de digitacions i que possiblement degué correspondre a un bol.(Figura 3)

¹³ Seria necessari realitzar un estudi d'arqueologia experimental amb diversos tipus de coberta per veure quina seria la més idònia per les condicions climàtiques de l'illa. Per altra banda cal assenyalar que a Catalunya un equip, format per J. Sanmartí, J. Santacana i C. Belarte entre altres, dugueren un estudi experimental al poblat ibèric d' Alorda's Park (Calafell), en què reconstruïren una casa ibèrica provant amb diferents tipus de cobertura, i el que millor s'adapta a les condicions climàtiques fou la plana.

Les bases documentades només representen el 16% del total de formes conservades. Aquest és un fet inusual ja que generalment el grau de conservació de les bases sol ser major que el de les vores, essent totes planes, la majoria amb arestes. També es registraren elements de premsió, tots ells mugrons circulars. (Figura 4)

Tenint en compte el nombre de fragments i les formes documentades, podem dir que es tracta d'un nivell amb poques peces i de mida relativament petita. La presència de bases només planes no ha d'indicar necessàriament que totes les peces ceràmiques tenguessin aquest tipus de base. Ja hem vist que només un 16 % de les formes ceràmiques corresponen a la banda de la base. Aquesta dada ens podria indicar que part de les peces ceràmiques tenen la base redona, fet que es fa difícil d'identificar si no es troba la peça sencera o s'aconsegueix restaurar. La mida reduïda de les peces també ens indica que no realitzaven grans acumulacions de queviures.

Atesa la fragmentació de les restes trobades, només apareix un morfotipus de forma clara. Es tracta d'un tonellet de cos hemisfèric amb base plana al que possiblement li correspon una de les vores exvasades girades de les que s'han documentat (Rosselló i Coll, 1997:30). (Figura 5)

Pel que fa a la seva distribució, aquestes restes ceràmiques aparegueren dins la meitat anterior de la naveta, coincidint amb els límits la unitat estratigràfica. Es localitzà sobretot al voltant d'una gran llosa plana, amb traces que ens indiquen la seva utilització per a activitats domèstiques, i d'un morter falcat amb pedres. Se'n registrà especialment a la banda est d'aquest context. Destaca la gran acumulació que presentà el quadre 2-9/2c, situat a l'est de la pedra, amb un 34% del total de la ceràmica. També hi ha una gran quantitat d'aquest material als quadres 2-8/2c i 2-10/2c, situats a dreta i esquerra del 2-9/2c. La ceràmica d'aquests tres quadres junts representa el 59% del total. Aquesta distribució podria interpretar-se com a resultat de l'existència d'una zona de treball organitzada al voltant de la llosa i del morter. Possiblement, es trobava al costat dret per tal de no dificultar l'accés a la naveta, el qual és delimitat pel muret. (Figura 7)

7.- LA FAUNA

Molt poques coses podem dir de les restes faunístiques d'aquest nivell, ja que els estudis encara s'estan realitzant en aquests moments¹⁴. Així i tot, s'avançaran algunes dades inicials.

¹⁴ L'estudi de la fauna el porta a terme Marc Noguera, al qual volem agrair aquestes primeres dades inicials. L'estudi d'aquest investigador està a hores d'ara a punt de finalitzar.

De moment s'han documentat clarament tres espècies domèstiques: els bòvids, els suïds i els ovicaprins. Possiblement es pugui aportar alguna espècie més, encara que mai massa significativa, ja que el gruix de les restes animals corresponen als tres grups ja esmentats. A més pareix clar que el nombre majoritari amb molta diferència, seria el dels ovicaprins, seguits de suïds i bòvids. El que encara no se sap, és quin és el pes específic de cada una d'aquestes espècies en la dieta total, ja que un sol bou és evident que aporta molta més carn que vàries ovelles o cabres. El mateix passa amb com devia ésser la composició del ramat, l'edat de sacrifici, etc. Aquestes dades encara no les coneixem. L'únic que sí podem esmentar, és que d'entre les restes documentades destaquen clarament les mandíbules i els banyams d'ovicaprins.

El que sí però podem avançar és la distribució de les restes òssies en general, encara que no per espècies. I aquesta coincideix clarament amb la ceràmica, és a dir, sobretot i de forma clara, a la part est de l'entrada de la naveta i als voltants de la pedra central i del morter. La concentració tan elevada de restes a la quadrícula 4-9 del sector 2-C, es podria deure a que molts d'ossos queden concentrats a la vora de la paret, amb els diferents processos de neteja, o de simple arraconament de la brutor escampada per la zona. (Figura 8)

També s'han documentat restes d'avifauna, que en aquests moments està en procés d'estudi.

8.- LA VEGETACIÓ

A hores d'ara els estudis de pol·len també s'estan realitzant, i la flotació, fins al moment, no ha ofert cap resultat destacat¹⁵. Per tot això només podem avançar la identificació de les espècies vegetals que ens ha ofert l'estudi dels carbons¹⁶. D'aquest es comprova l'existència clara d'ullastre, pi, mata i estepa blanca. D'entre tots aquests es destaca clarament l'ullastre amb un 80% de les restes, seguit de molt lluny pel pi amb un 6%, i després la mata i l'estepa blanca amb un 1% respectivament. La resta (un 12%) serien carbons indeterminats. (Gràfic 5)

9.- CONCLUSIONS

És evident que aquestes conclusions més que uns resultats definitius del que passa a la Naveta I dels Closos de Can Gaià, el que poden oferir, no són més que uns primers avanços. Ens trobam amb un moment definit cronològicament, entre

¹⁵ La flotació del sediment i la recerca de granes l'està portant amb gran esforç Guillem Salvà, encara que fins el moment no ens ha aportat els resultats desitjats.

¹⁶ Aquest estudi també el realitza Marc Noguera.

el 1020 i 830 B.C. a dues sigmes (UTC-8141); amb una possible aproximació a un sigma de 1000-890 B.C. (UTC-8141), és a dir, al segle X A.C. Segurament en aquest moment assistim en general a tota l'illa al progressiu abandonament de totes les navetes que encara queden habitades, i la població es va traslladant als poblats talaiòtics, segurament ja existents des d'anys enrere (1100 B.C., aprox.). És en aquest ambient de ja clara decadència de la cultura naviforme, per no dir de desaparició definitiva, quan documentam el que segurament són les darreres activitats realitzades a la Naveta I de Closos a la prehistòria.

L'inici d'aquest últim període (final segle XI o principi del segle X) vendria definit pels elements arquitectònics i estructurals que s'han explicat amb anterioritat, amb la fixació de la gran pedra central, el falcament del morter i la reducció de l'entrada amb un nou mur. Tots aquests elements concentraran clarament l'activitat durant aquests anys postres de la naveta: possiblement ens trobaríem amb una àrea de preparació del menjar, a on tallen i escorxen els animals (a sobre de la pedra), sobretot ovicaprins, dels quals es refusen sobretot les mandíbules i les banyes. Posteriorment aquesta carn segurament es condimenta i prepara amb elements que es tracten al morter, i finalment es porten a l'exterior de la Naveta a on, i a un lloc encara indeterminat, hi ha un foc, sobre el qual, i no sabem com, es prepara aquest menjar. Així i tot, els carbons d'aquest foc o focs arriben a l'interior de la naveta, i ens donen l'oportunitat de saber que possiblement als voltants de la naveta hi ha ullastrre, pi, estepa blanca i mata. Això no vol dir que aquestes siguin les espècies més representatives de l'entorn, sinó que són les que els homes de Closos trien per cremar. Podem hipotetitzar que la llenya més utilitzada seria de forma clara l'ullastrre, i que la mata, el pi i l'estepa blanca servrien més aviat per encendre aquest foc.

A l'interior de la naveta, doncs, no es realitzaria cap combustió en aquests moments¹⁷, i sí tota una activitat de preparació, que, a més, necessita de petits contenidors ceràmics, però no de grans peces per emmagatzemar, ni tampoc d'estrís per coure. Aquesta última activitat com ja hem dit abans possiblement es realitzaria a l'exterior, cosa molt comuna al Mediterrani, i l'emmagatzemat a un lloc encara no documentat.

Finalment, cal dir que a finals del segle X aC, gairebé amb tota seguretat la naveta és abandonada, i als pocs anys el sòtil cau a sobre de les restes que nosaltres hem estudiat, preservat fins a l'actualitat. Les restes d'aquest sòtil, del qual només en queden els fragments de fang, ens fan pensar que estaria format per un entramat

¹⁷ L'estudi micromorfològic ens fa pensar que sí que hi ha activitat de combustió en moments anteriors (Bergadà et alii, e.p.).

de fang i branques, a sobre de bigues de troncs, que en no haver sofert cap incendi no s'han conservat i de les quals només tenim les poques i indeterminades empremtes que deixaren al fang.

També cal remarcar que les restes que trobam no són de moment abundants ni molt significatives, ja que, com és lògic, i si com pensam l'abandonament de la Naveta I dels Closos fou voluntària i planejada, tot el que era de certa importància per a les gents que l'habitaven, degué ésser curiosament arplegat.

10.- BIBLIOGRAFIA

BELARTE, M.C. (2000). "Sobre el uso del barro en la protohistoria del Bajo Aragón: estudio de materiales conservados en el Museu d'Arqueologia de Catalunya-Barcelona", *Kalathos* 18-19, 1999-2000, p.65-93.

BELARTE, M.C.; BARBERÀ, J.: "La casa ibèrica a la Catalunya litoral: els elements i la distribució" dins *Cota Zero* n°10, desembre de 1994.

BELARTE, M.C.; POU, J.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. (eds. Cient.). "Tècniques constructives d'època ibèrica i experimentació arquitectònica a la Mediterrània, Actes de la I Reunió Internacional d'Arqueologia de Calafell" (Calafell, 20,21 i 22 de gener del 2000), *Arqueo Mediterrània*, 6, 2001.

BERGADÀ, M; CALVO, M; SALVÀ, B. (e.p.). "Arqueoestratigrafia y micromorfología de la secuencia de la naveta I del Closos de can Gaià (Felanitx, Mallorca)."

CALVO, M; SALVÀ, B. (1999). "Aproximació a la seqüència cronocultural de la naveta I del jaciment dels Closos de can Gaià." *Mayurqa* 25, 1999. Palma de Mallorca.

CALVO, M; SALVÀ, B. (2002): "El Pretalaiòtic a Mallorca. Un cas concret, l'excavació dels Closos de can Gaià" a *Tribuna d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya*. Barcelona.

CALVO, M; GUERRERO, V. ; SALVÀ, B. (2001): "Arquitectura ciclopea del bronze balear", ed. El tall. Palma de Mallorca. 2001.

SALVÀ, B.; CALVO, M; FORNÉS, J.; GARCIA, J.; QUINTANA, C.; JUNCOSA, E.; GUERRERO, V. (2000) "Els Closos de can Gaià com a recurs turístic i cultural" a *I Jornades d'estudis locals de Felanitx*. Felanitx. 2001.

SALVÀ, B.; CALVO, M; FORNÉS, J.; GARCIA, J.; QUINTANA, C.; JUNCOSA, E.; GUERRERO, V. (2000) "Les freqüentacions esporàdiques de la

Naveta I dels Closos de Can Gaià” a I Jornades d'estudis locals de Felanitx. Felanitx. 2001

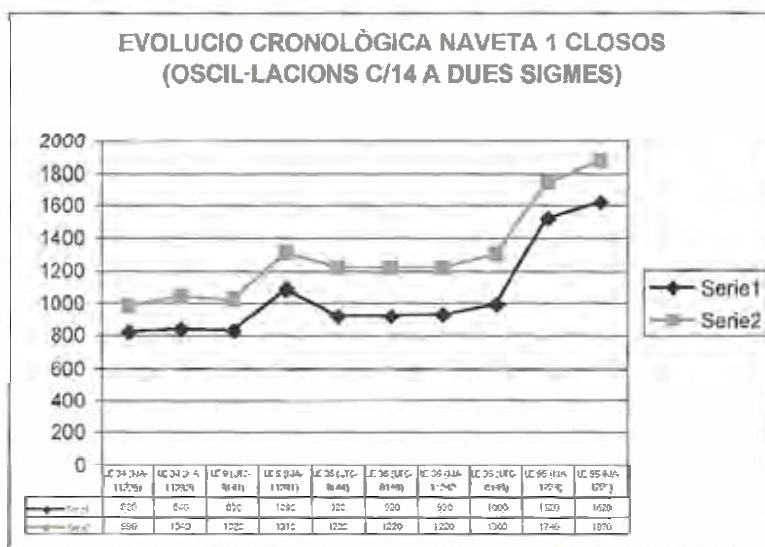
SALVÀ, B.; CALVO, M.; FORNÉS, J.; GARCIA, J.; QUINTANA, C.; JUNCOSA, E.; GUERRERO, V. (2000) “El jaciment de Closos de can Gaià i el seu entorn natural i humà” a I Jornades d'estudis locals de Felanitx. Felanitx. 2001

SALVÀ, B.: (2001): “El pretaíaiòtic al llevant mallorquí (1700-1100 AC). Anàlisi territorial.” Ed. Documenta Balear. Palma de Mallorca. 2001

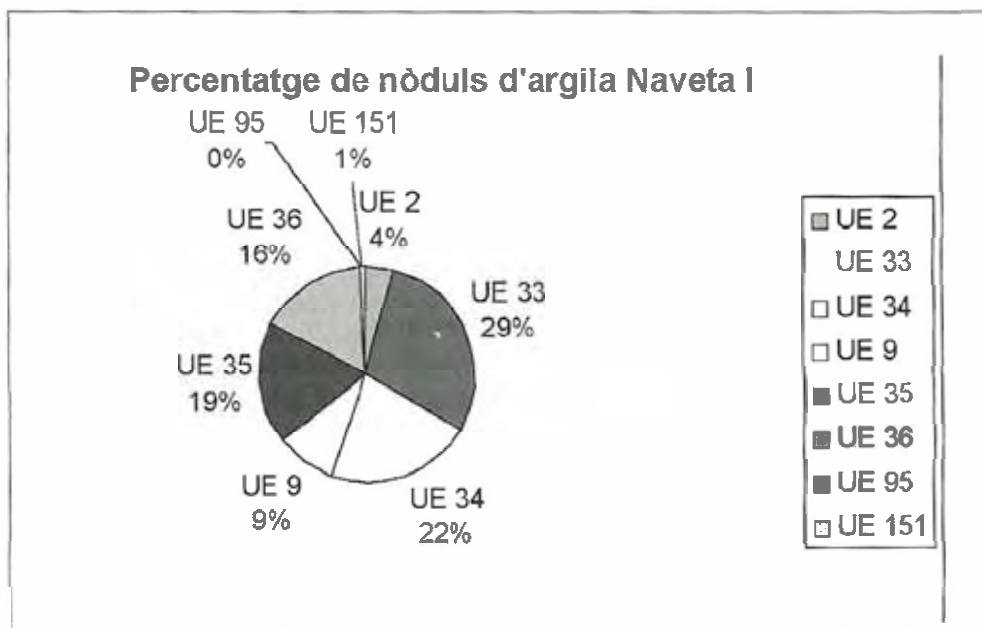
SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J.: “L'urbanisme Protohistòric a la costa de Catalunya” dins Cota Zero n°10, desembre de 1994.

SANMARTÍ, J.; BELARTE, M.C.; SANTACANA, J.; ASENSIO, D.; NOGUERA, J.: “L'assentament del bronze final i primera edat del ferro del Barranc de Gafols (Ginestar, Ribera d'Ebre) Arqueo Mediterrània, 5, 2000.

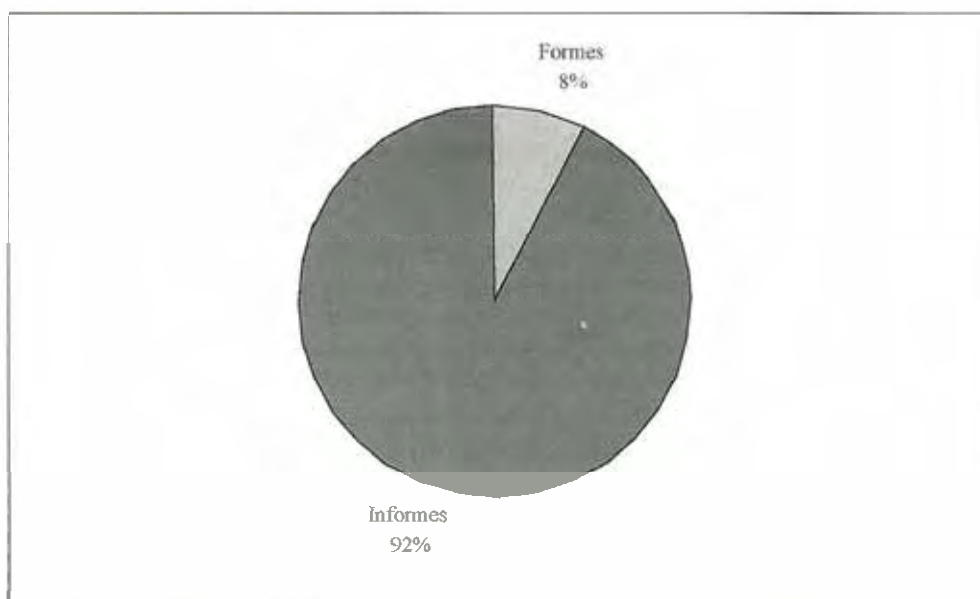
SERVERA, G.; VIVÓ, M.; OLIVER, L.; JAVALOYAS, D. (e.p.). Les ocupacions històriques dels Closos de Can Gaià. A “II Jornades d'Estudis Històrics Locals”. Felanitx.



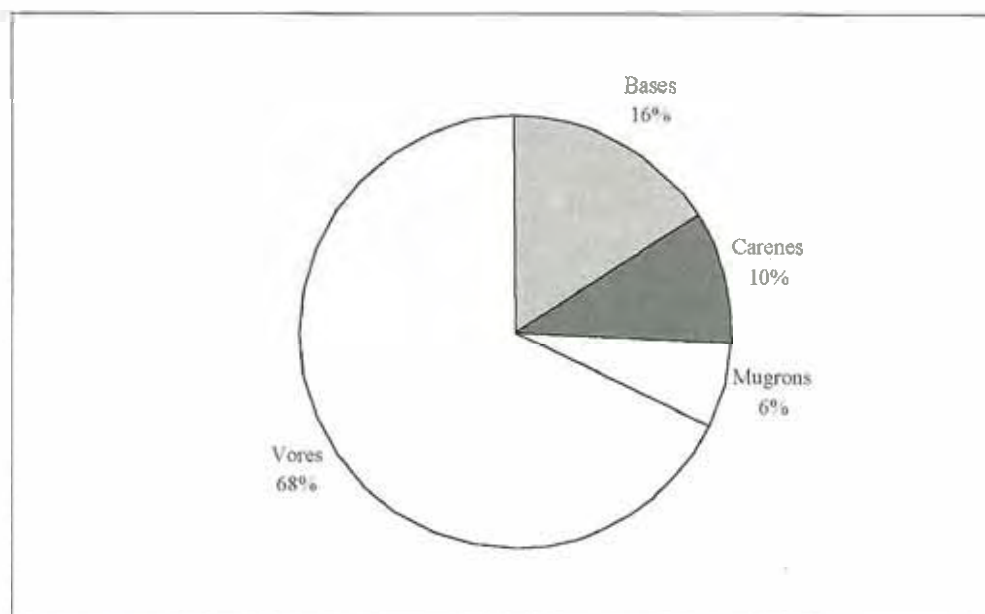
Gràfic 1.- Gràfic de l'evolució cronològica (segons el C/ 14, a dos sigmes), de la naveta 1 dels Closos de Can Gaià. La sèrie 1 (rombos), representa el nivell més baix de la datació i la sèrie 2 (quadrats) el més elevat.



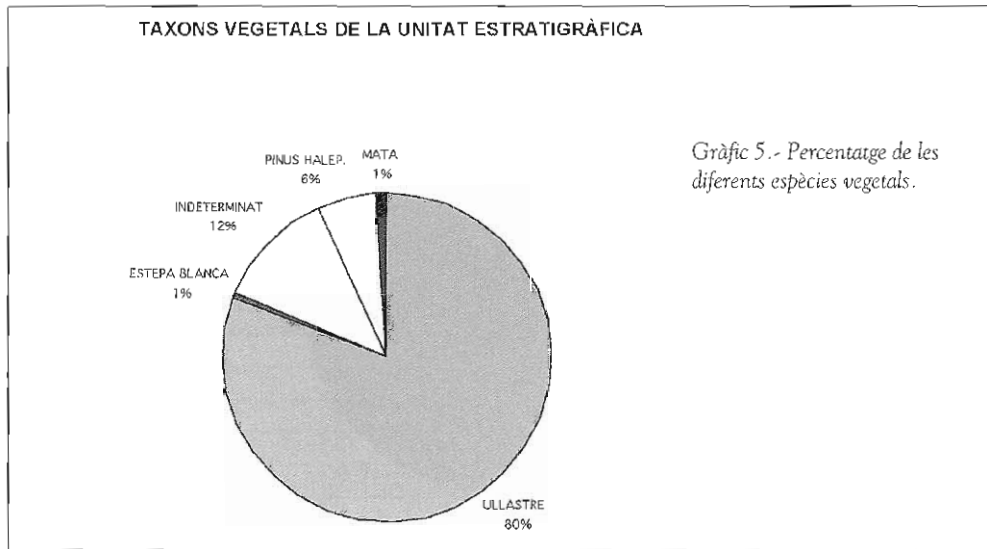
Gràfic 2.- Percentatge de nòduls d'argila apareguts a les diferents Unitats Estratigràfiques de la Naveta I



Gràfic 3.- Percentatge de formes i informes ceràmics a la Unitat Estratigràfica 9.



Gràfic 4.- Percentatge de les diferents formes ceràmiques aparegudes a la Unitat Estratigràfica 9.



Lab. Ref. I n° de mostra	Edat convencional C/14 no calibrat B.P.	Edat calibrada a 1 sigma B.C. (68,2%) i probabilitat associada a cada interval	Edat calibrada a 2 sigmes B.C. (95,4%) i probabilitat associada a cada interval	Natura de la mostra	Context
KIA-11229	2740+30	905 (1,00%) 835	970 (1,00%) 820	Os herbívor	UE 34 de Naveta 1
KIA-11232	2790+40	1000 (1,00%) 870	1040 (1,00%) 830	Os herbívor	UE 34 de Naveta 1
UTC-8141	2775+41	1000 (0,94%) 890 870 (0,06%) 850	1020 (1,00%) 830	Carbó	UE 9 de Naveta 1
KIA-11231	2960+25	1260 (1,00%) 1120	1290 (1,00%) 1050	Os herbívor	UE 9 de Naveta 1
UTC-8144	2876+39	1130 (1,00%) 990	1220 (1,00%) 920	Os herbívor	UE 35 de Naveta 1
KIA-11242	2890+35	1130 (1,00%) 1000	1220 (1,00%) 930	Os herbívor	UE 36 de Naveta 1
UTC-8146	2865+41	1130 (0,94%) 980 960 (0,06%) 940	1220 (1,00%) 920	Carbó	UE 36 de Naveta 1
UTC-8145	2926+44	1260 (0,05%) 1240 1220 (0,95%) 1060	1300 (1,00%) 1000	Carbó	UE 36 de Naveta 1
KIA-11223	3340+30	1690 (0,74%) 1600 1570 (0,26%) 1530	1690 (1,00%) 1520	Carbó	Baix llosa 14 entrada Naveta 1
KIA-11221	3390+30	1740 (1,00%) 1630	1770 (0,97%) 1600 1570 (0,03%) 1530	Carbó	Baix llosa 14 entrada Naveta 1

Quadre 1.- Quadre amb totes les datacions d'època prehistòrica, de l'interior de la naveta 1 i dels Closos de Can Gaià.

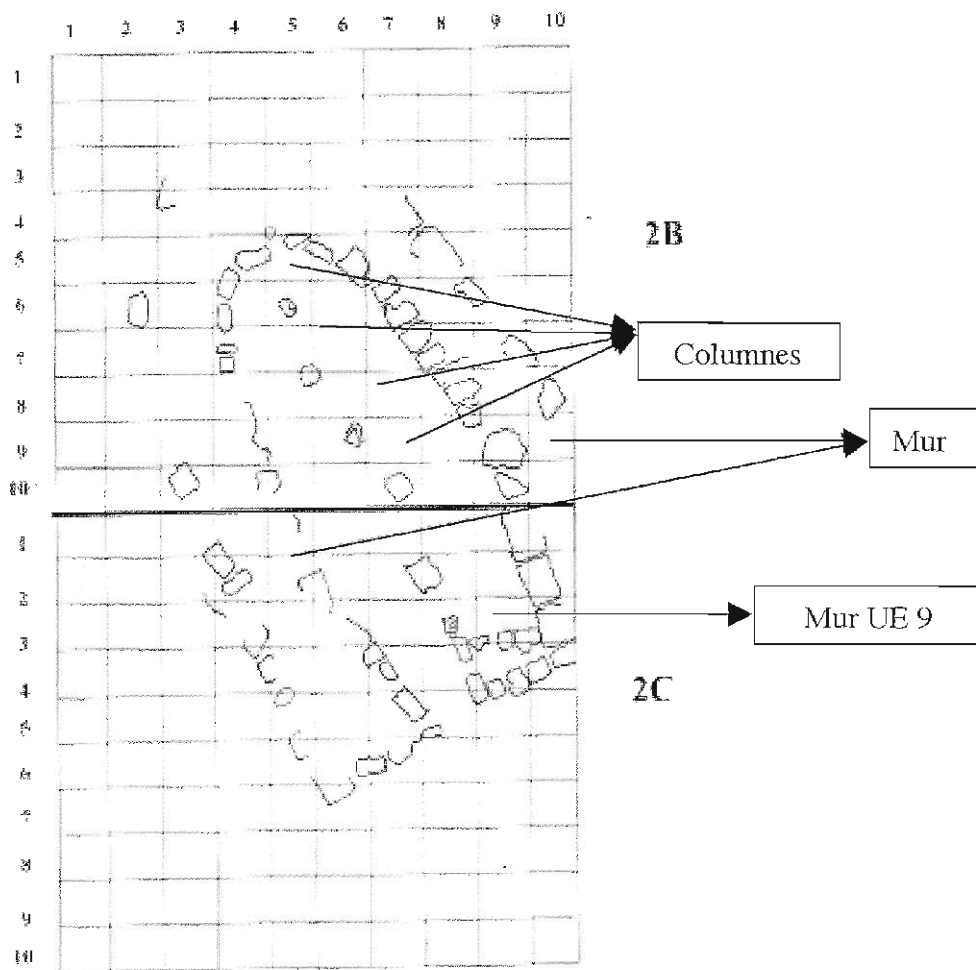


Figura 1.- Dibuix esquemàtic de la naveta amb els elements arquitectònics més característics.

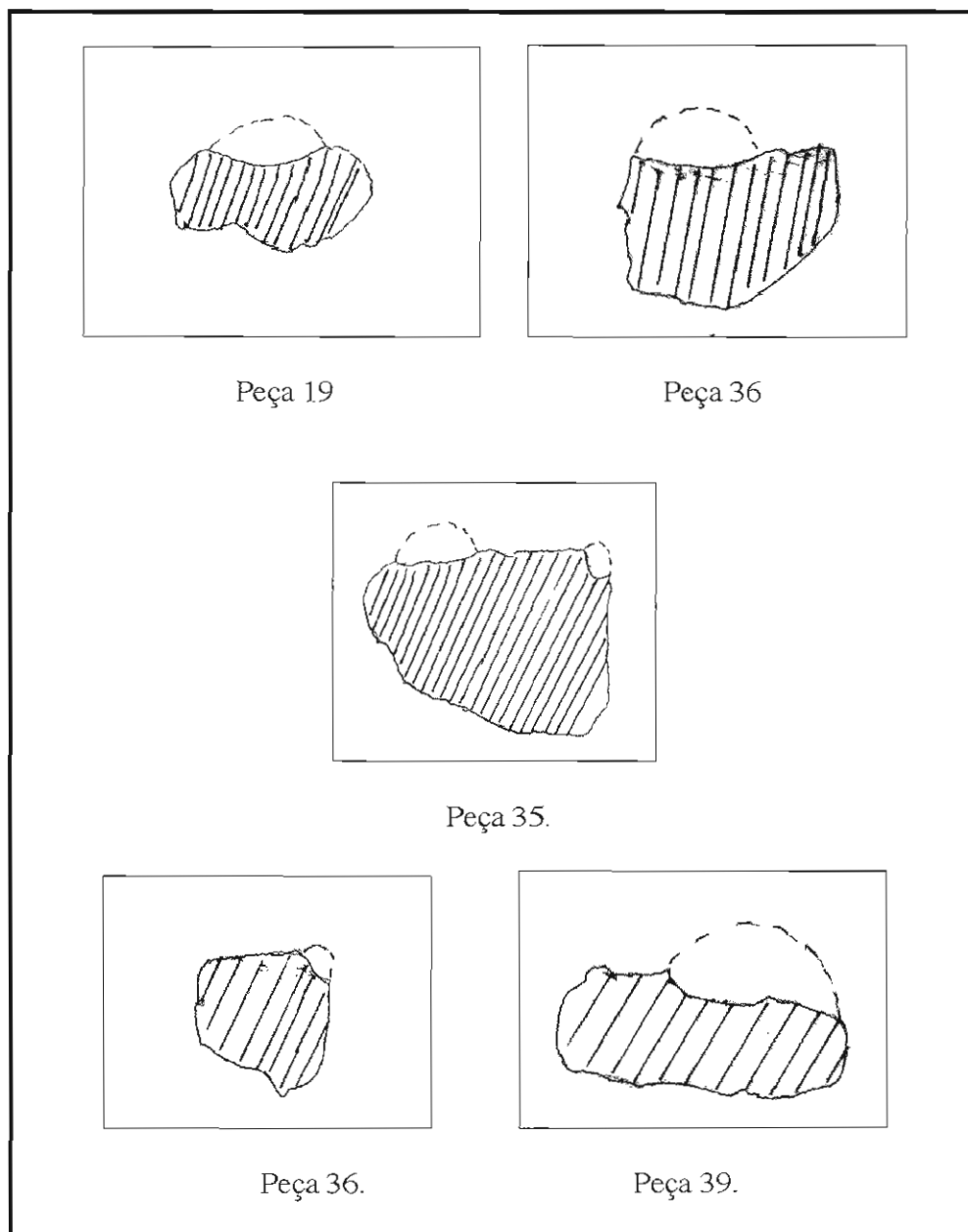


Figura 2.- Dibuixos d'alguns nòduls d'argila amb emprentes vegetals.

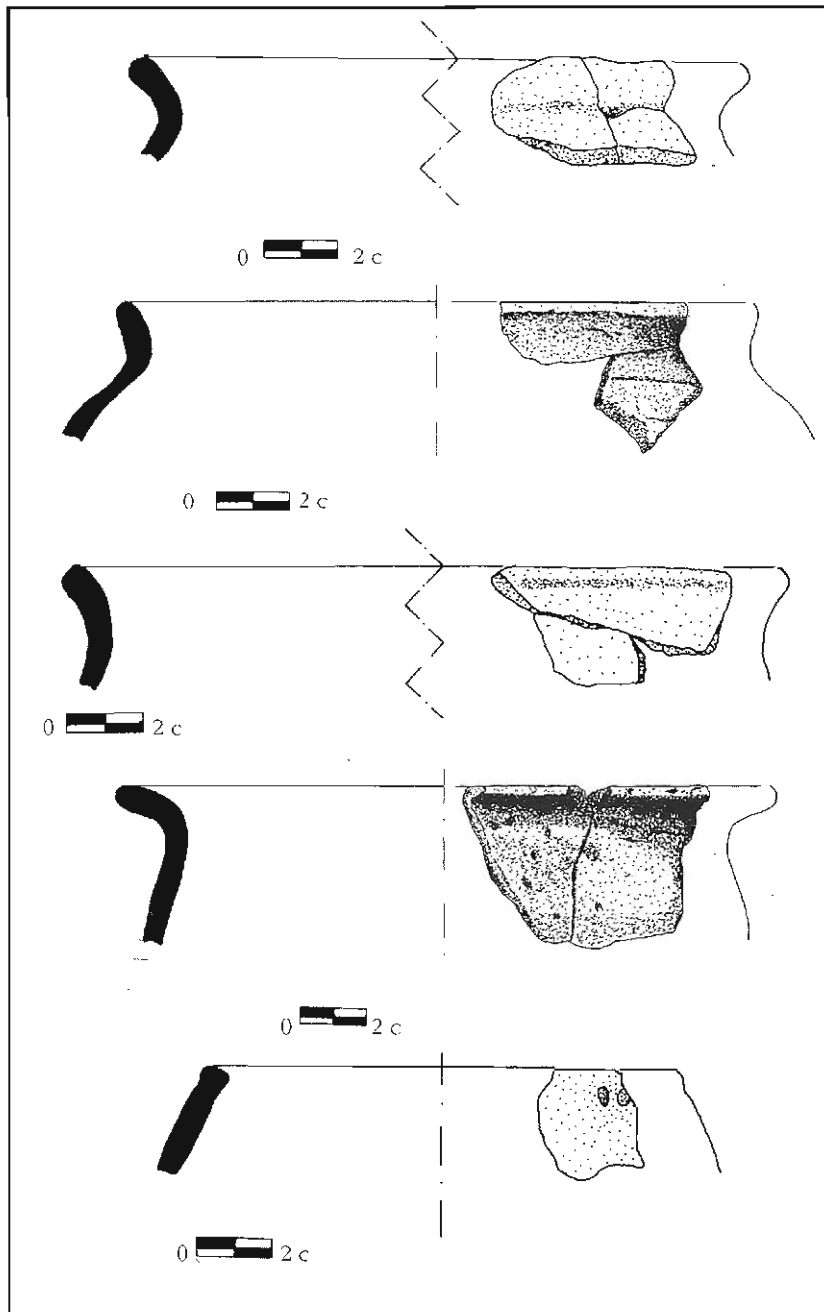


Figura 3.- Diferents vores aparegudes a la Unitat Estratigràfica 9.

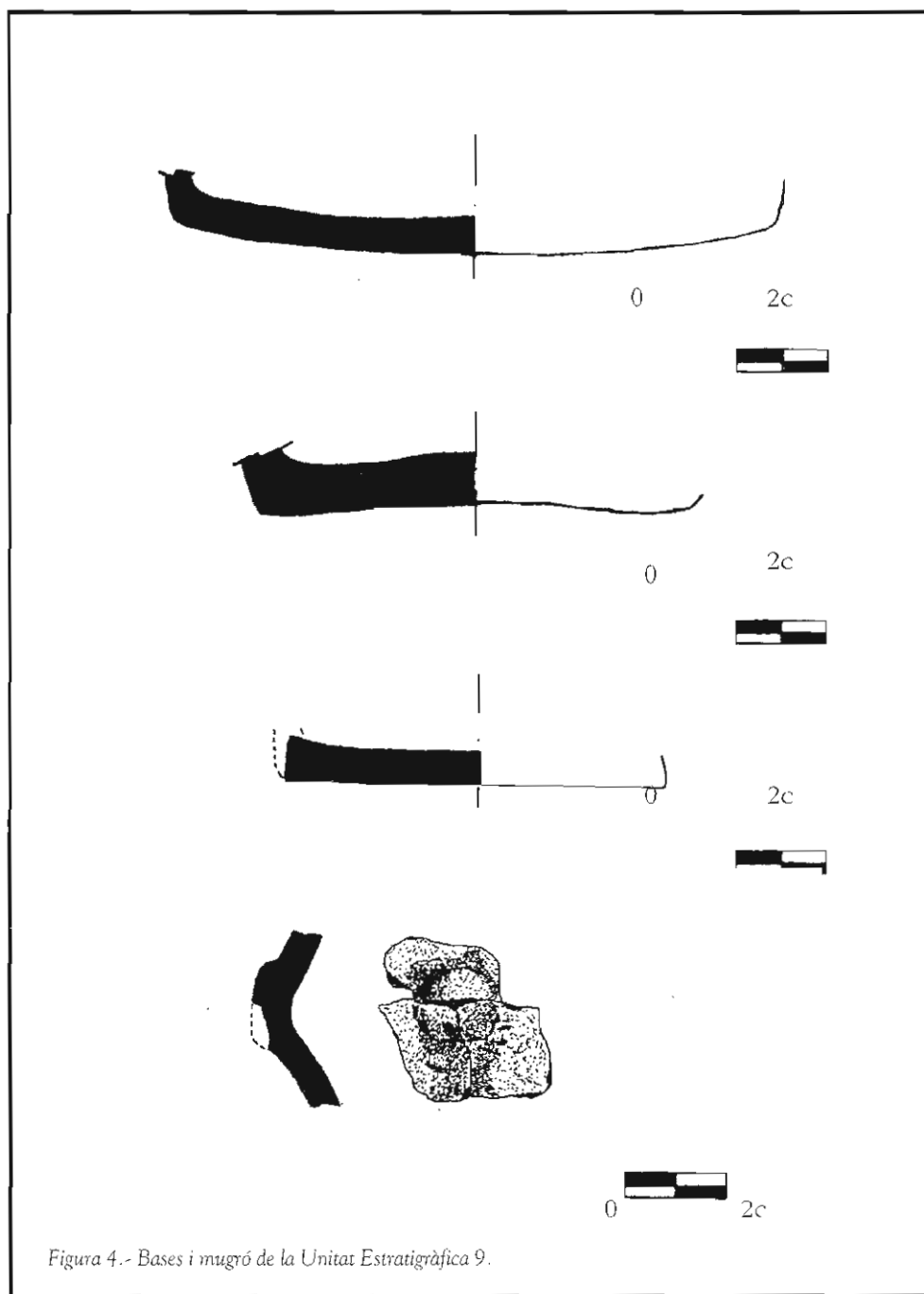


Figura 4.- Bases i mugró de la Unitat Estratigràfica 9.

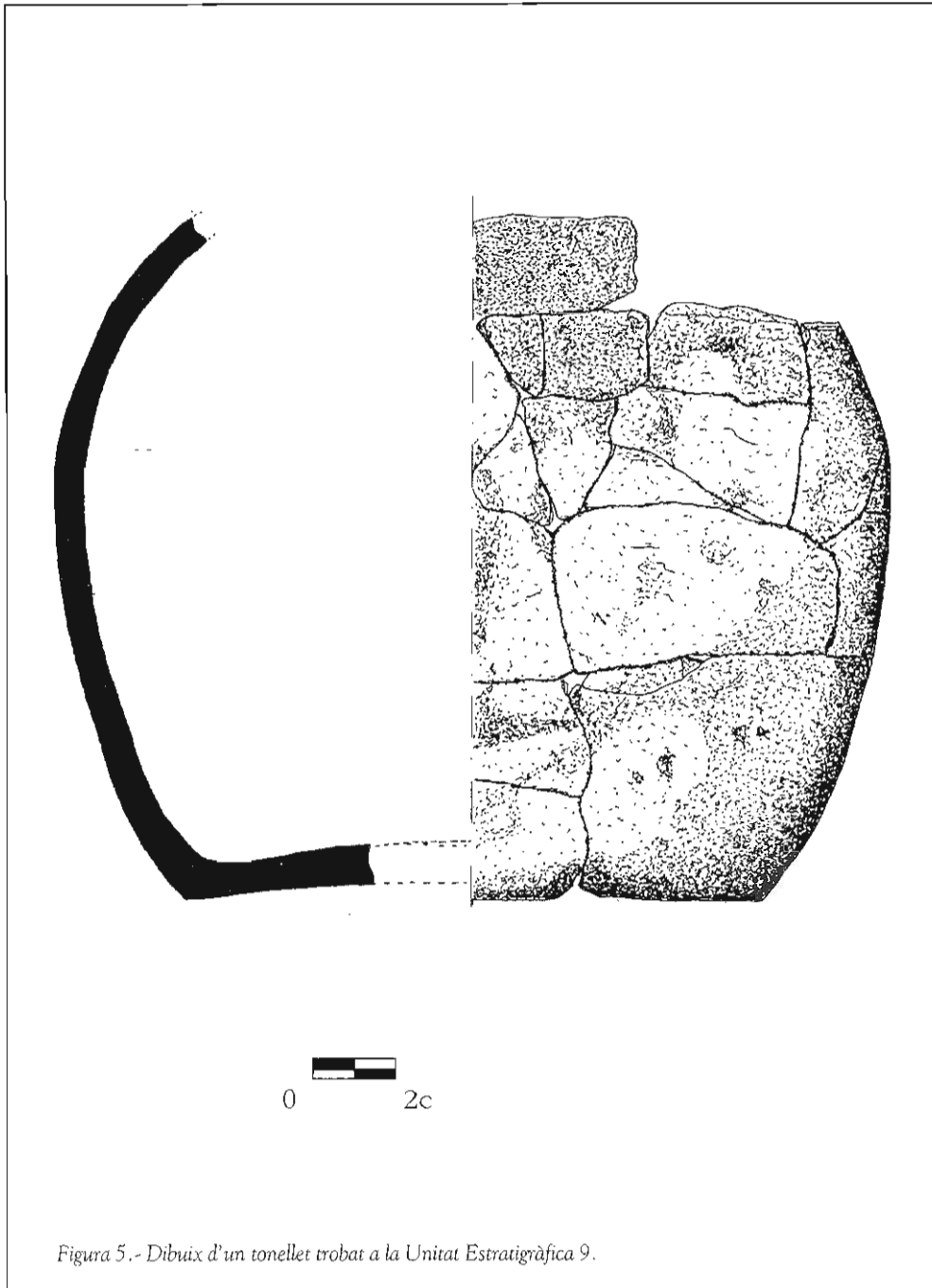


Figura 5.- Dibuix d'un tonellet trobat a la Unitat Estratigràfica 9.

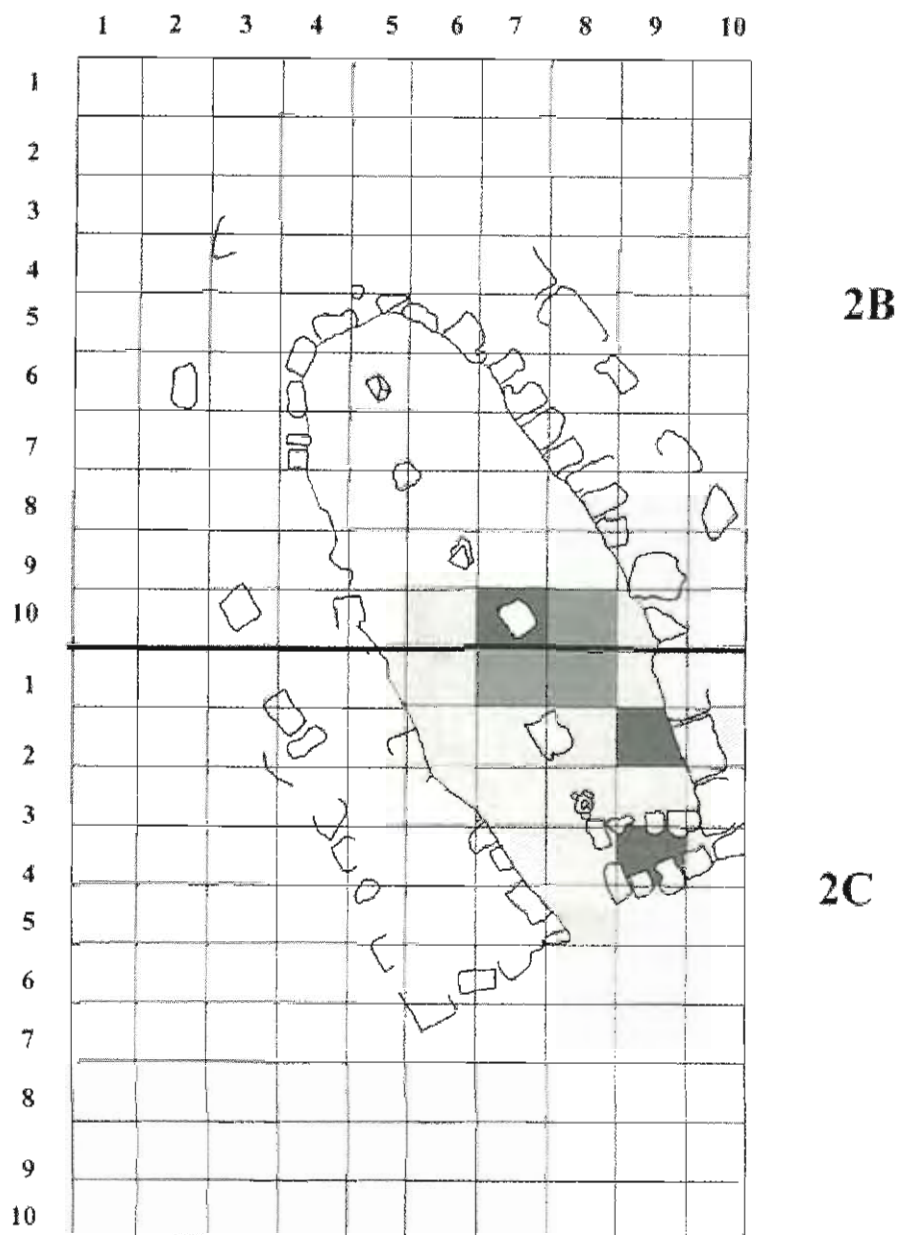


Figura 6.- Distribució dels nòduls de fang a la Unitat Estratigràfica 9. Els colors obscurs corresponen a una major concentració.

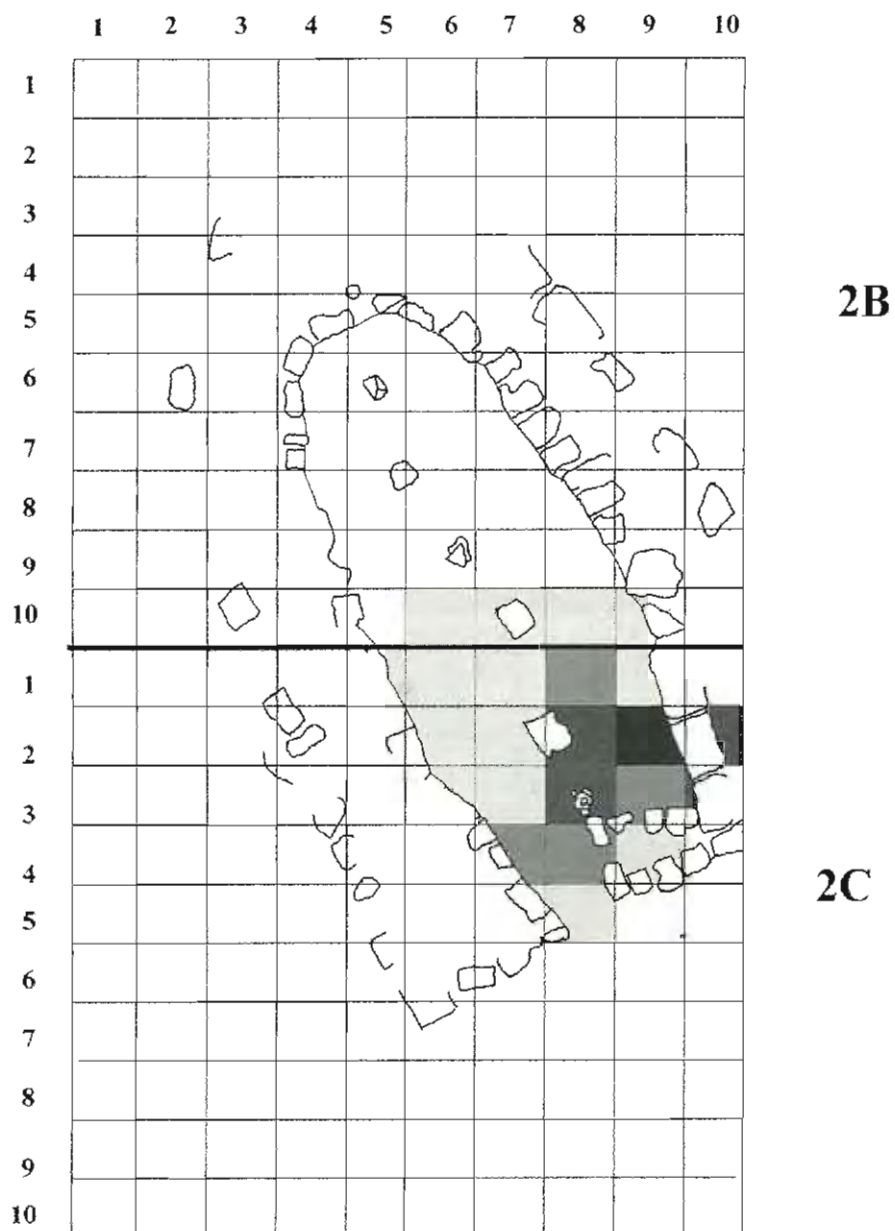


Figura 7.- Distribució de la ceràmica a la Unitat Estratigràfica 9. Els colors obscurs corresponen a una major concentració.

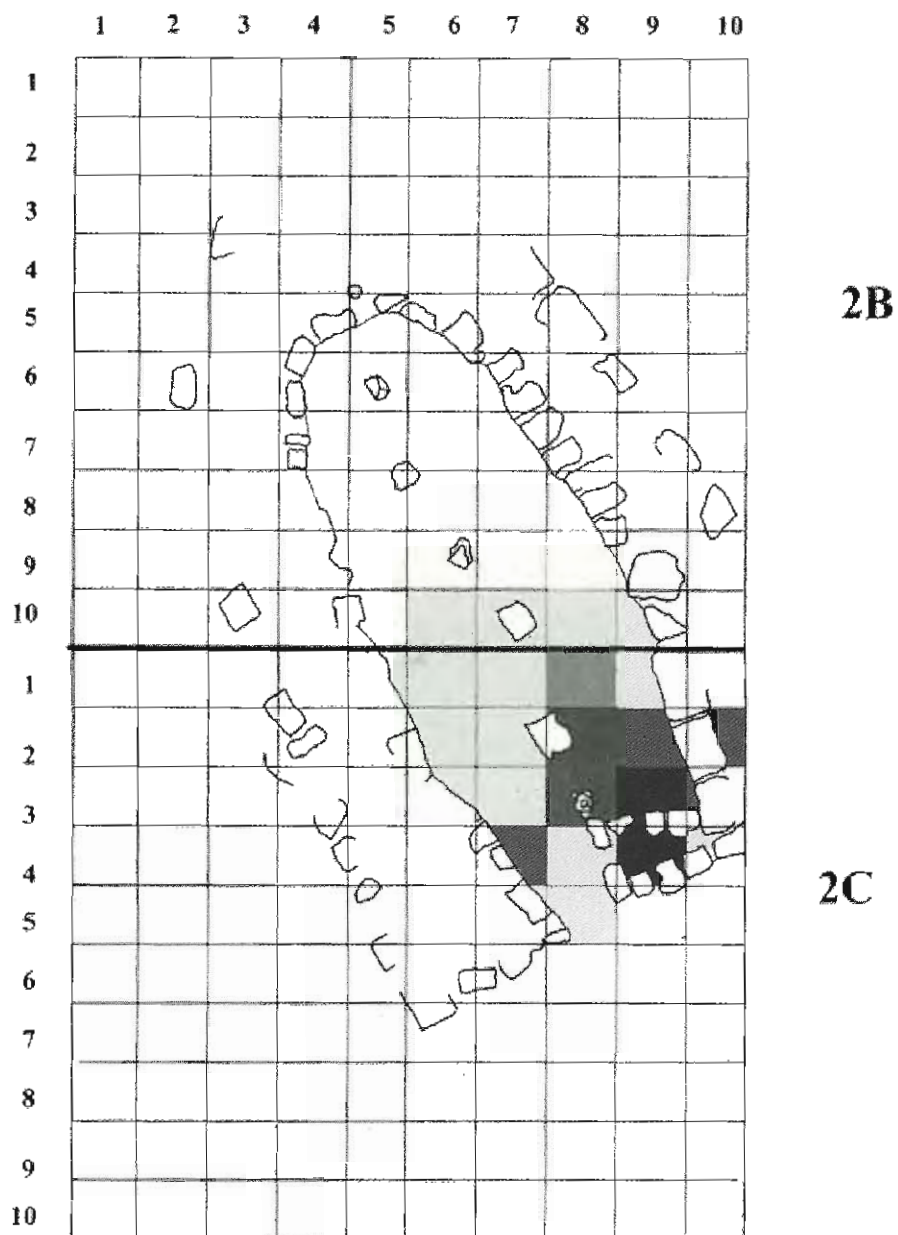


Figura 8.- Distribució de la fauna a la Unitat Estratigràfica 9. Els colors obscurs corresponen a una major concentració.



Foto 1.- Imatge general de la naveta I ja excavada.



Foto 2.- Imatge de la Unitat Estratigràfica 9.